

Eva Maria Fjellheim
Senter for Samiske Studier
UiT – Norges arktiske universitet

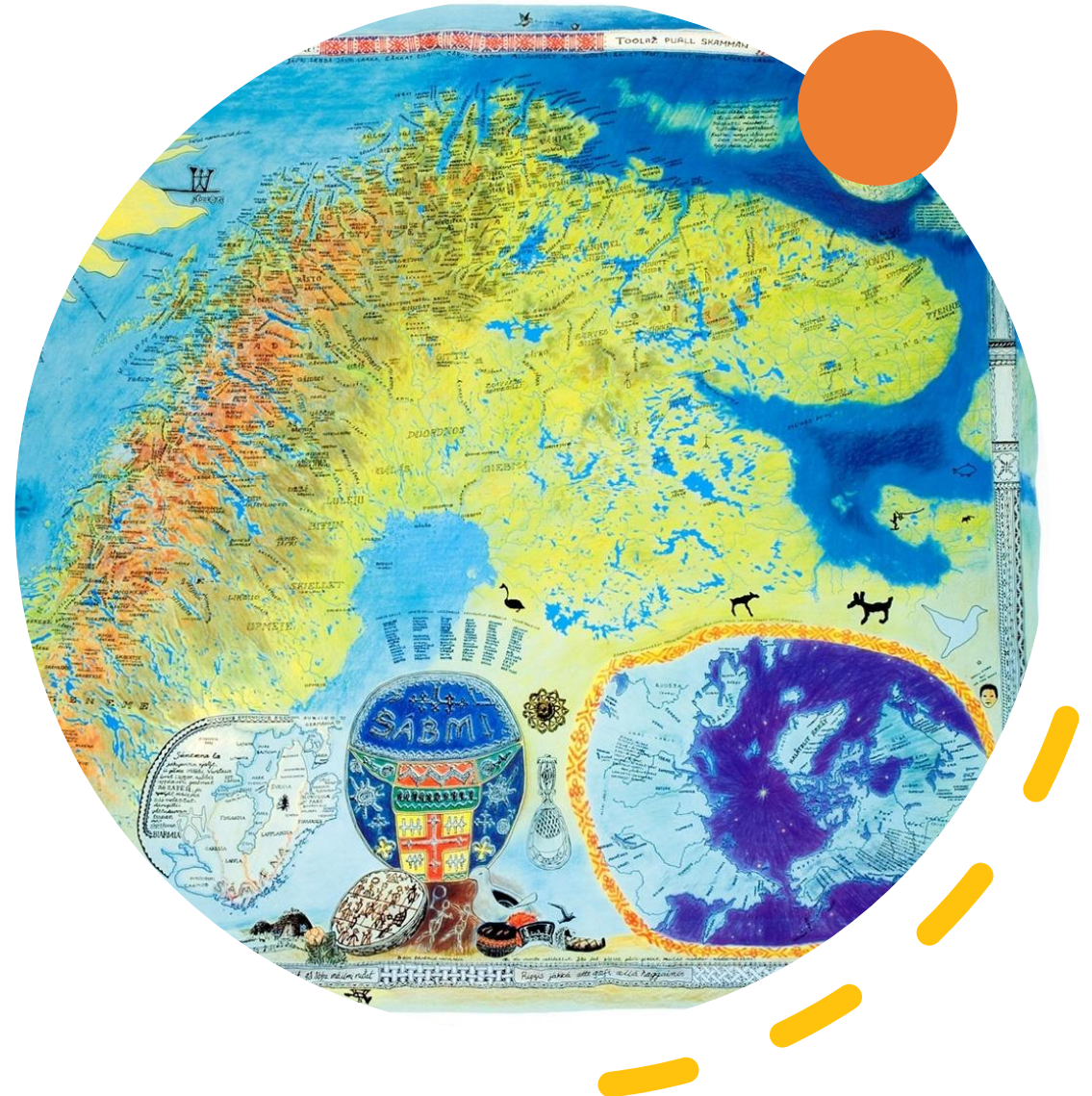
Vindkraft, grønn kolonialisme og menneskerettigheter i Saepmie: Fosen saken

Samiske rettigheter i Norge

- ILO 169 (1989)
- UNDRIP (2007)
- Grunnloven §108
- Reindriftsloven
- Konsultasjonsavtalen (2005) - lovfestet (2022)
- Menneskerettighetsloven (1999)
 - SP 27

“I de stater hvor det finnes etniske, religiøse eller språklige minoriteter, skal de som tilhører slike minoriteter ikke nektes retten til, sammen med andre medlemmer av sin gruppe, å dyrke sin egen kultur, bekjenne seg til og utøve sin egen religion, eller bruke sitt eget språk”

Kart: Hans Ragnar Mathiesen

Urfolk og klimaendringer: En dobbel byrde

«Grønn kolonialisme»

“I tillegg til å bære byrden av klimaendringer, får vi også byrden av å redde verdens klima. Når man beslaglegger områder for en bærekraftig urfolksnæring, føles det som kolonialisering”

Aili Keskitalo (2019)

Vindkraft i Saepmie: En ny form for kolonialisme

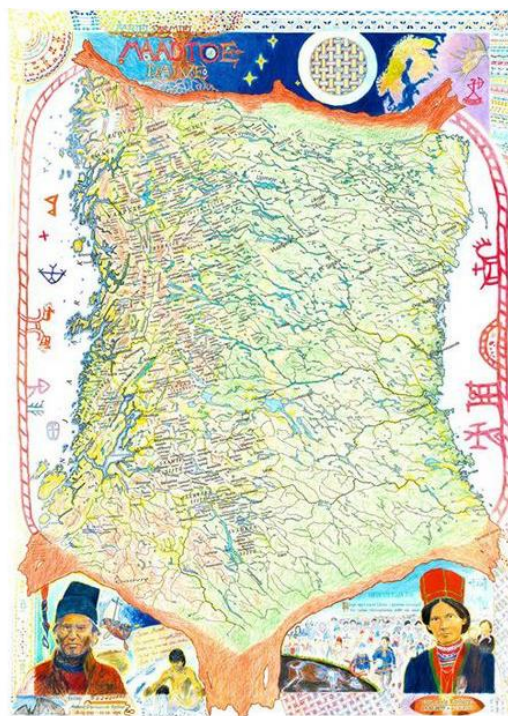
- En fortsettelse av historisk appropriering av samiske landområder, legitimert som nødvendig klimatiltak.
- Narrativet om sameksistens: Reindriften kan og må ofre noe for å tilpasse seg samfunnsutviklingen.
- Grønne paradokser:
 - En dominerende klimapolitikk basert på ekstraktivisme og ødeleggelse av biologisk mangfold og praksiser som allerede er bærekraftige.
 - Mangel på anerkjennelse av urfolks kunnskapssystemer og praksiser som løsning på klima- og miljøkrise.
- Koloniale strukturer henger igjen:
 - Skjeve maktrelasjoner i politiske og juridiske strukturer.

Illustrasjon: Tjåenieh

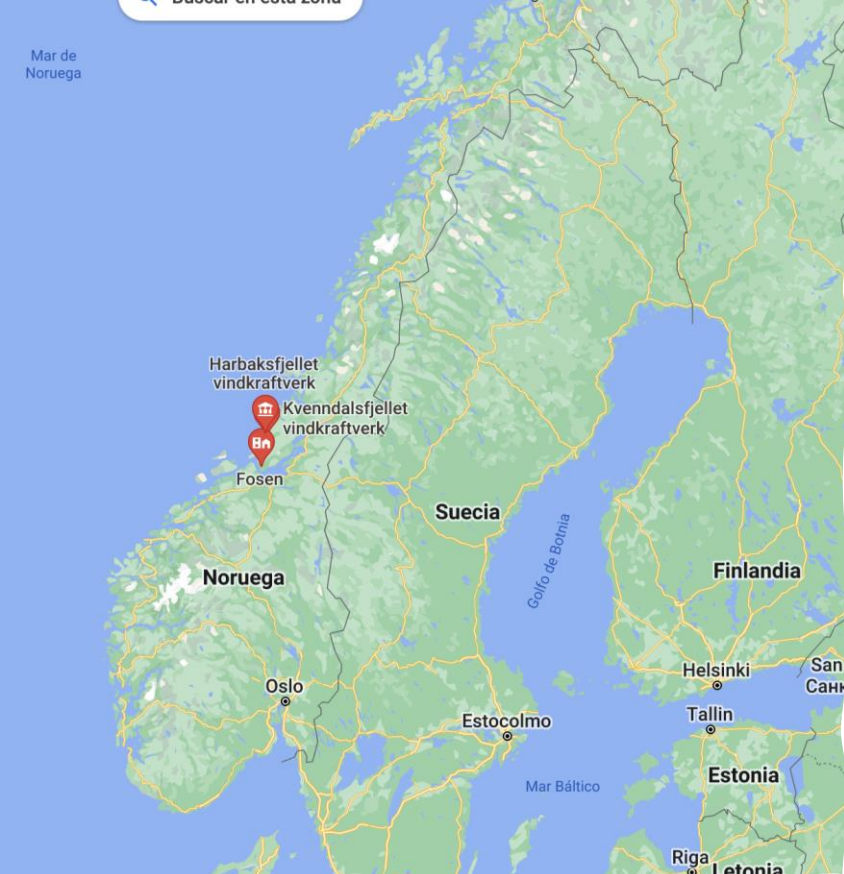
Fovsen Njaarke

- Fosenhalvøya (Trøndelag).
- Tamreindrift siden 1600-tallet.
- 6 sørsamiske familier.
- *Båatsoe* (reindrift) er ryggraden til sørsamisk språk og kultur.
- Trues av mange industrier og utbygging av infrastruktur.

Kart: Hans Ragnar Mathiesen

Fosen-saken

- Europas største vindindustriplanlegg på land bygges midt i avgjørende vinterbeiter for Fosen Njaarke reinbeitedistrikt.
- **Fosen Vind DA:** Statkraft (52,1%), Trønder Energi, Nordic Wind Power (EIP, BKW).
 - Storheia, Kvenndalsfjellet, Harbaksfjellet.
- **Roan Vind DA:** Stadtwerke München, Trønder Energi.
 - Roan.
- 2013: Fosen Vind fikk konsesjon av OED
- 2016: Fosen Vind får forhåndstiltredelse til å bygge.
- 2018: CERD ber OED om å midlertidig stoppe utbyggingen av Storheia.
- 2016-2020: Utbygging parallelt med rettssaken.

Europas største vindmølleprosjekt

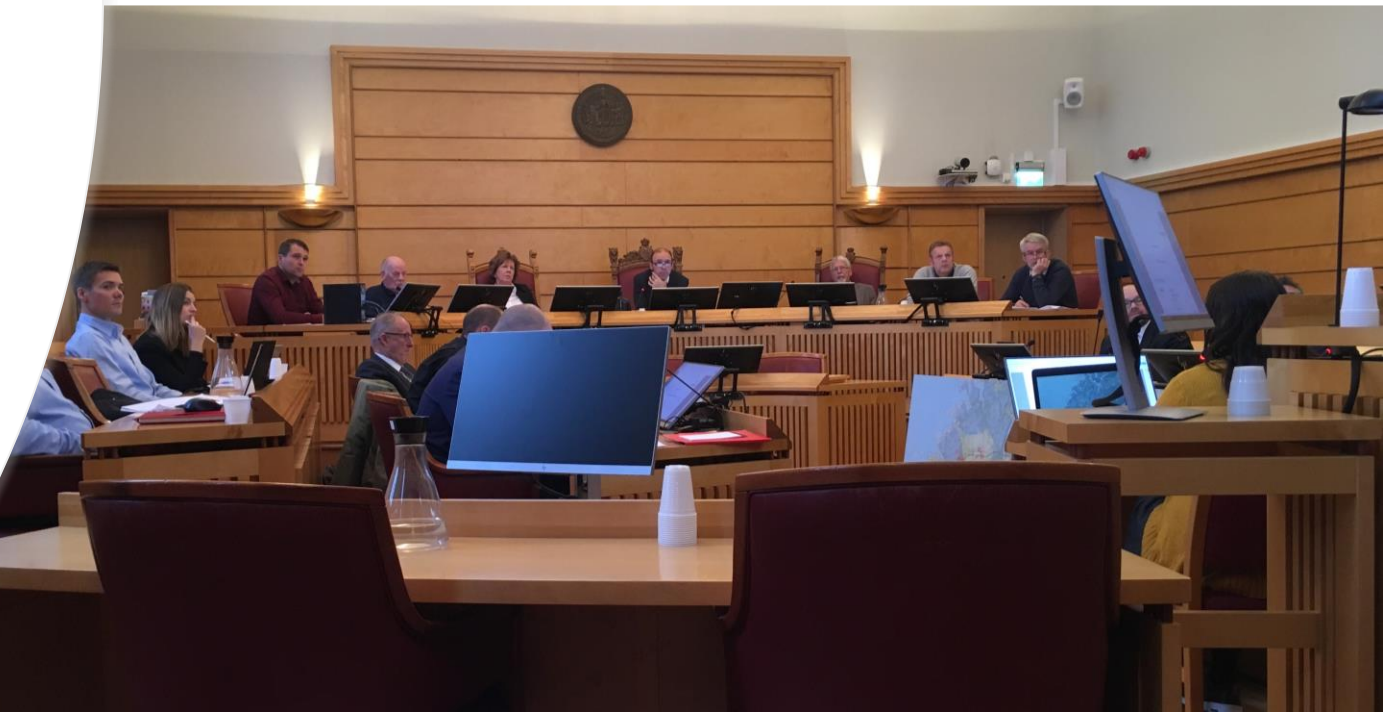
Kraftverkene vil ha en årsproduksjon på 3,4 milliarder kilowattimer. Dette tilsvarer forbruket til om lag 170 000 husstander.

Vindkraft på tiltalebenken

- Kan vindkraft og samisk reindriftskultur sameksistere?
- Kan negative konsekvenser avbøtes og kompenseres?
- Bryter konsesjonene med SP 27?

Hvem definerer hva sameksistens innebærer, og hva som utgjør betydelige negative konsekvenser for samisk reindriftskultur?

Illustrasjon: Astrid Fadnes

Konkurrerende sannheter

Fovsen Njaarke:

- Vinterbeitene er tapt, og permanent vinterforing strider med tradisjonell reindrift og landskapsrelasjoner.
- Samisk reindriftskultur er truet av både vindkraft og klimaendringer.

Fosen Vind DA:

- De negative konsekvensene er mindre alvorlige.
- Vindkraft og reindrift kan og bør tilpasse seg behovet for å bygge ut fornybar energi.

Fosen Vind

“Det er jo sånn at alle deler av samfunnet utvikler seg, og vi må samarbeide for at det skal gå bra. Det er ikke snakk om å opprettholde en kultur fra 100 år siden. Det er jo sånn at man har tilpasset seg med å bruker droner, skuter, helikopter osv i dag. Fra myndighetene er det et behov for fornybar energi, noe som er et viktig bidrag til samfunnet. Det er grunnen til ekspropriasjon. Samtidig gjør staten mange tiltak for å sikre reindriftnæringen. Vi må tilpasse oss hverandre for at det skal gå bra videre. Fra vår side er det helt usannsynlig at reindriften må legge ned som en følge av vindkraftanlegget”

Fovsen Njaarke

Reindriften utgjør det eneste samiske miljøet på Fosen. Det er der vi møtes. Reindriften er selve kjernen, selve grunnlaget for sørsamisk språk og tradisjoner.

Gjennom å ta del i dette fra begynnelsen av, har jeg fått verdier som jeg er glad jeg har fått. Om hvordan man tenker om naturen, og hvordan vi forholder oss til den. Vi kan ikke bare forsyne oss av den. Vi passer på og respekterer landet vi virker i. Det ligger det mye historie i landskapet, minner fra fortiden, og også håp for framtida.

(Meerke)

Kunnskapskonflikt

Og når skal vi
ha tid til å
være saemieh
da?!

Illustration: Tjåenieh

Fosen Vind

- Konsekvensutredninger (KU) og ekspertvitner:
 - Natur- og miljøvitere: Det er usikkert om reinen unnviker infrastrukturen når den er i drift.
 - Reindriftras kunnskaper er subjektive.
 - Mangel på tilstrekkelig bevis for at konsekvensene er alvorlige.

Fovsen Njaarke

- “skyggerapporter” og ekspertvitner:
 - Natur- og miljøvitere og eksperter på reindrift: De kumulative effektene er store.
 - *Aerpiedaajroe* (reindriftskunnskap) og samprodusert kunnskap.
 - Nok kunnskap for å si at reindriften er trua.

Strategisk ignoranse

- Agnotology: "Why don't we know what we don't know?" (Proctor, 2008).
- Strategisk ignoranse: Ikke mangel på kunnskap, men en aktiv produksjon av uvisshet, tvil og feilinformasjon.
 - Viste fram bilder og film av rein i vindkraftområder.
- Fosen Vind avviser ikke negative konsekvenser, men skaper tvil rundt hvor alvorlige de er.

Dom i Frostating Lagmannsrett

Forskning og reindriftas kunnskap viser at vinterbeitene er tapt.

«En isolert vurdering tilsier etter lagmannsrettens oppfatning at utbyggingen av vindkraftverk på Storheia og Haraheia vil true reindriftsnæringens eksistens på Fosen»

Omfattende foring kan kompensere for de tapte beitene – konsesjonene er (under tvil) gyldige.

«Under en viss tvil mener lagmannsretten at vindkraftutbyggingen i dette perspektivet ikke utgjør en trussel mot reindriftsnæringen som den er vernet mot etter artikkel 27».

11. oktober: En historisk høyesterettsdom

- Fovsen Njaarke vinner på alle punkter.
- Konesjonene til Roan og Storheia bryter med SP 27 og retten til kulturutøvelse, og er dermed ugyldige.
- Enig med Lagmannsrettens vurdering av konsekvenser – vinterbeitene er tapt.
- Ingen avbøtende tiltak kan reversere menneskerettighetsbruddet:
 - Omfattende foring avviker betydelig fra tradisjonell reindrift og er i seg selv et brudd på retten til kulturutøvelse.
- Fornybar energi er viktig, men kan ikke produseres på bekostning av minoriteters menneskerettigheter.

733 dager senere...

Fovsen Njaarke: Menneskerettighetsbruddet er pågående.

- Krever at prosjektene stopper, at infrastrukturen tas ned, og beiteområdene tilbakeføres.

Norske myndigheter: Har bedt om unnskyldning, men insisterer på at sameksistens er mulig. Ingen tiltak for å bøte på menneskerettighetsbruddet har blitt gjennomført.

- Nytt utredningsprogram om konsekvenser og avbøtende tiltak.
- Forhandlinger ledet av meklere for å finne en "løsning" på menneskerettighetsbruddet.

Kan man forhandle om menneskerettigheter?

Konklusjon

- Urfolk og vestlig kunnskap og verdenssyn kolliderer.
- Fosen Vind produserte tvil rundt all form for kunnskap som truet deres kapitalinteresser.
- Norske myndigheter reproducerer den strategiske ignoransen ved å vurdere nye konsekvensutredninger og forslag på avbøtende tiltak.
- Fosen Njaarke utfordret etablerte kunnskapshierarkier og "vestlige" antagelser om hva reindrift er og bør være i framtiden.
- Skjeve maktforhold fortsetter imidlertid å bane vei for grønn kolonial besittelse av samiske landskap, praksiser og menneskerettigheter i den grønne energiomstillingen.